

- 9) організація гідної праці на підприємствах різних галузей і форм власності;
- 10) ліквідація гендерної нерівності в оплаті праці залежно від сфери діяльності;
- 11) надання пріоритетності працевлаштуванню молоді;
- 12) формування ефективної соціальної захищеності працівників на підприємствах різних галузей.

Визначені заходи з підвищення ефективності використання найманої праці сприятимуть зростанню професіоналізму, кваліфікації, трудової активності, підвищенню мотивації до ефективності праці, формуванню конкурентоспроможного персоналу, продукції, підприємства, галузі, економіки в цілому.

Література

1. *Задорожний Г.В.* Труд : проблемы управления и оплаты в транзитивной экономике / Г.В. Задорожний, В.В. Карпенко, С. В. Тютюнникова. — Х. : ХИБМ, 1998. — 178 с.
2. Управление — это наука и искусство / Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Эмерсон, Г. Форд. — М.: Республика, 1992. — 358 с.
3. *Маркс К.* Капитал / К. Маркс. — К.: Політосвіта, 1978. — т. 1 — 933 с.
4. *Гельвеций К.А.* Об уме / К.А. Гельвеций : [сочинения]. — Т. 1. — М., 1974. — 368 с.
5. *Макконелл К.Р.* Экономикс : принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю. : [пер. с англ. 11-го изд.]. — М.: Республика, 1992. — Т. 1, 2. — 399 с., 400 с.
6. *Мескон М.Х.* Основы менеджмента; [пер. с англ.] / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М. : Дело, 1992. — 702 с.
7. Управление персоналом организации: [учебник] / под ред. А.Я. Кабанова. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 512 с.
8. *Drucker P. F.* A New Discipline / P. F. Drucker // Success. — 1987. — 18 p.
9. *Якокка Ли.* Карьера менеджера / Ли Якокка [пер. с англ.]. — М.: Прогресс, 1991. — 384 с.
10. *Davis K.* Human Relations at Work: The Dynamics of organizational Behavior / K. Davis. — N. Y., 1967. — 96 p.
11. Праця України у 2011 р. : статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2012. — 343 с.
12. Праця України у 2012 р. : статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2013. — 322 с.
13. Праця України у 2013 р. : статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2014. — 336 с.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2014 р.

УДК 364

Руженський М.М.,

канд. екон. наук, доц.,

Інститут підготовки кадрів державної
служби зайнятості України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті представлено авторське бачення взаємодії економічного розвитку та економічного зростання в контексті формування економічних основ соціального захисту населення.

В статье представлено авторское видение взаимодействия социально-экономического развития и экономического роста в контексте формирования экономических основ социальной защиты населения.

The article presents the author's vision of the interaction of socio-economic development and economic growth in the context of the formation of the economic foundations of social protection.

Ключові слова. Економічне зростання, соціально-економічний розвиток, економічні основи соціального захисту населення.

Ключевые слова. Экономический рост, социально-экономическое развитие, экономические основы социальной защиты населения.

Keywords. Economic growth, social and economic development, the economic foundations of social protection.

Вступ. Ринкова трансформація економічної системи України вирізняється своєю складністю та специфічністю, негативними наслідками для рівня соціальної захищеності нашого населення. Останнє зумовлене тим, що в соціально-економічній політиці пріоритетним було вирішення тактичних завдань ринкових перетворень і неповнота визначення стратегічної мети, стратегічних напрямів і завдань.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню проблем соціального захисту населення значна увага приділяється в наукових працях вітчизняних науковців. Окремі аспекти цієї складної і багатопланової проблеми досліджуються в роботах Бандура С.І., Борецької Н.П., Гейця В.М., Гнибіденка І.Ф., Колота А.М., Халецької А.А., Чухно А.А. та інших. Відзначаючи значний внесок у розвиток теоретичних і практичних питань соціального захисту населення вітчизняних науковців, варто зазначити, що поза їх увагою залишаються проблеми формування економічних основ соціального захисту населення в умовах ринкових перетворень.

Постановка завдання. Нагальна потреба проаналізувати взаємодію соціально-економічного розвитку та економічного зростання в контексті формування економічних основ соціального захисту населення диктується макроекономічною нестабільністю вітчизняної економіки протягом тривалого часу. Особливої гостроти проблема соціального захисту набуває в умовах зростання зовнішніх загроз для нашого суспільства та його внутрішньої нестабільності.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку між економічним розвитком та економічним зростанням у їх діалектичній взаємодії з формуванням економічних основ соціального захисту населення.

Результати дослідження. Майбутнє соціальної держави і її компонента — соціального захисту населення, як одного з основоположних соціальних інститутів сучасності, — визначальною мірою залежить від соціально-економічного розвитку кожної з держав світової спільноти. Повною мірою це стосується і України, в якій ринкові перетворення привели до значних втрат в матеріальному базисі виробництва, радикальної зміни усієї сукупності відносин між економічними суб'єктами й соціальними групами населення. Складовою частиною цих змін є значна диференціація стану соціальної захищеності населення. Останнє спричинене соціально несправедливою приватизацією, котра практично знищила мотивацію до високопродуктивної праці, низькою ефективністю інститутів державного регулювання економіки, відсутністю суспільного консенсусу з фундаментальних питань ринкових перетворень та участі в міжнародних інтеграційних об'єднаннях, нестачею власного досвіду масштабних перетворень у сфері соціально-економічних відносин, що породжувало запозичення чужих моделей тощо.

Неприємною реальністю стало і те, що корпоративний капітал нашої країни не взяв на себе функцію модератора інноваційного розвитку провідних галузей вітчизняної економіки. Варто підкреслити, що соціально-економічний розвиток — суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні та негативні чинники. Проблемаю було і залишається донині нездатність панівних верств суспільства оволодіти мистецтвом регулювання цього складного процесу з тим, щоб зменшити втрати і в кінцевому підсумку досягти позитивного результату.

У соціально-економічних напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних учених відсутня загальноприйнята методологічна модель, яка б слугувала засобом для інтеграції різноманітних теоретичних напрацювань стосовно ряду категорій, пов'язаних із формуванням економічних основ соціального захисту населення. У складі соціально-економічних відносин «соціально-економічний розвиток», «економічне зростання» та «економічні основи» соціального захисту населення взаємопов'язані. Важливо не тільки виявити розміщення цих понять у системі економічних категорій, розкрити їх зміст, а й дослідити їх взаємодію, підпорядкованість і зв'язок у реальних соціально-економічних відносинах.

Економічна теорія має значні напрацювання щодо визначення сутності та змістовних характеристик соціально-економічного розвитку. Прикметно, що уявлення про нього змінювались з плином часу і було викликане генезисом економічних систем і намаганням науковців адекватно відображати природу та чинники соціально-економічного розвитку.

Аналіз наукових джерел дозволяє представити основні постулати теорії соціально-економічного розвитку як незворотний, закономірний процес змін технологічного способу виробництва, як характеризуються поєднанням еволюції з органічним зростанням. Соціально-економічний розвиток одночасно є глобальним та індивідуальним, має регіональний зміст.

У відповідності з концепцією Й. Шумпетера, соціально-економічний розвиток відбувається у формі дисгармонійних стрибків і ривків, детермінованих освоєнням принципово нових інвестиційних проектів (інновацій). Таке трактування сутності економічного розвитку відображало економічні реалії еволюції капіталізму протягом XIX — першої половини XX століття і свідчать про те, що поступ цього способу виробництва тісно пов'язаний з функціонуванням економічних і соціальних інститутів.

Значним кроком вперед у трактуванні сутності соціально-економічного розвитку, стало виявлення його зв'язку з інвестуванням в економіку, котре було описане у моделі Харода–Дамара ($\Delta\gamma/\gamma=s/k$). Принциповим у цій формулі є те, що темп економічного зростання залежить від норми заощаджень (S) і коефіцієнту капіталу (k). Цим визначається об'єктивна необхідність заощадження та акумуляції значної частки національного доходу з метою її подальшого використання у вигляді інвестицій задля збільшення темпів економічного зростання.

Нині, на відміну від 70-х років XX, коли економічний розвиток розглядався як суто економічне явище, науковці надають усе більшого значення його соціальній складовій. У цьому сенсі конструктивною є думка, що економічний розвиток слід розглядати як багатоплановий процес, який веде до радикальних змін у соціальних структурах, поведінці людей, суспільних інститутів, а також прискореного зростання, скороченні нерівності та викорінення безробіття [1, с. 16]. У такому розумінні на перший план виходять зміни орієнтовані на задоволення основних потреб людини-працівника та людини-власника, а економічна система еволюціонує від стану гострих суперечностей до формування сприятливіших для особи матеріальних і духовних умов життєдіяльності, тобто те, що характеризує стан соціальної захищеності особи і соціальної безпеки суспільства. У такому сенсі економічний розвиток включає в себе соціальний компонент, що відображається в категорії «соціально-економічний розвиток».

Економічна основа соціального захисту населення формується під безпосереднім впливом економічного зростання, котре проявляється і матеріалізується у вигляді збільшення обсягів валового внутрішнього продукту, в тому числі його виробництва у розрахунку на душу населення. Параметри економічного зростання демонструють не тільки збільшення або зменшення обсягів суспільного виробни-

цтва, але й здатність економічної системи задовольняти зростаючі потреби, підвищувати якість життя, компенсувати втрати населення від ризиків різноманітного походження тощо і підтримувати суспільно прийнятний рівень соціальної захищеності населення.

При позитивній динаміці економічного зростання має місце соціально-економічний розвиток, котрий характеризується якісними змінами в економічній системі, яка еволюціонує і розвивається з власними підсистемами тобто як цілісний об'єкт тощо. У свою чергу позитивні якісні зрушення у відносинах власності, розподілі і перерозподілі доходів, соціальному захисті населення суттєво впливають на економічне зростання.

Економічне зростання супроводжується збільшенням зайнятості, зменшенням безробіття, поліпшенням соціального захисту населення. Водночас слід враховувати, що останній за своїми функціями виконує допоміжну роль по відношенню до економічного розвитку. За таких умов уряди перебувають у стані постійного вибору між спрямуванням фінансових ресурсів на потреби економічного розвитку і зростаючих витрат на соціальний захист населення.

В умовах постійного підвищення цін на товари і послуги першої необхідності, значних людських і матеріальних витрат, породжених неоголошеною війною Росії проти України, поліпшення соціальної захищеності, якості життєдіяльності наших співгромадян не сходять з порядку денного регуляторної діяльності держави. Воно зумовлене необхідністю консолідації суспільства, об'єднання зусиль усіх членів суспільства задля досягнення цілей національного соціально-економічного розвитку. Основна ідея останнього повинна полягати у досягненні самодостатнього рівня соціодинаміки в суспільстві, усвідомленні та реалізації того, що повноцінне відтворення людського потенціалу, соціуму загалом є прерогативою не тільки держави і владних структур, але й кожного з громадян України, що здійснюється на основі узгодженості соціально значущих інтересів громадян, суспільних об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування [2, с. 3].

Отже, соціально-економічний розвиток та економічне зростання перебувають у діалектичному, причинно-наслідковому зв'язку, причому економічне зростання становить зміст соціально-економічного розвитку, є його складовою частиною. Загальноприйнятим є твердження, що економічний розвиток неможливий без економічного зростання, тоді як економічне зростання може мати місце при відсутності соціально-економічного розвитку.

Коли йдеться про сенс і значення економічного зростання, слід зазначити його безпосередній зв'язок із підвищенням якості життя, зокрема і зниженням бідності. Проте, хоча саме покращення економічної ситуації є ключовою детермінантою, функціонального зв'язку між цими процесами немає. Нерівномірне економічне зростання — радше нерівний розподіл його результатів між окремими верствами населення — може мати дестабілізуючий ефект, і в кінцевому підсумку спричинити катастрофу [3, с. 27].

Економічні підвалини соціального захисту населення, окремо особи, груп і прошарків населення складає володіння і користування об'єктами власності та отримувати від цього прибутки, доходи від трудової діяльності. Їх обсяги залежать не тільки від ефективного використання об'єктів власності, результативності трудової та підприємницької діяльності, а й від їх розподілу. Мається на увазі те, що результати економічного зростання в контексті їх привласнення суттєво коригуються розподільчими відносинами.

Отже, безпосередньо економічну основу соціального захисту населення як суспільного інституту складає розподілена перерозподілена та акумульована в фонді оплати праці, державному бюджеті, державний і недержавних страхових соціаль-

них і благодійних фондах частина валового внутрішнього продукту. Вона набуває форм фінансових ресурсів, використовуваних для оплати праці, фінансування загальнодержавних і регіональних соціальних програм та забезпечення механізмів їх реалізації, виплати соціальних допомог тощо. У контексті ієрархії та взаємодії соціально-економічного розвитку, економічного зростання та соціального захисту можна твердити, що він є складовою частиною першого. Прогрес у сфері соціально-економічного розвитку реалізується в поліпшенні стану соціальної захищеності населення і є безпосереднім результатом економічного зростання, в процесі якого формуються економічні підвалини функціонування цього суспільного інституту.

Взаємозв'язок між соціально-економічним розвитком, економічним зростанням та економічною основою соціального захисту населення представлено на рис. 1.

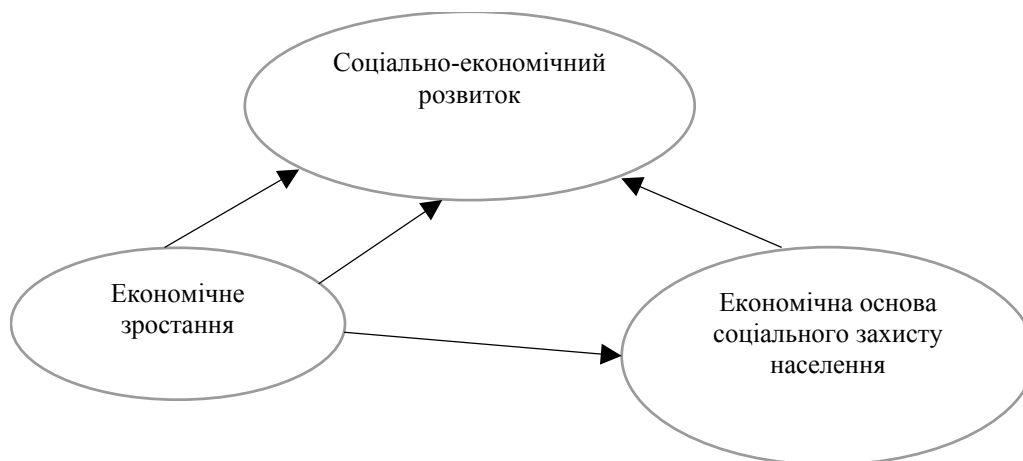

Рис. 1. Взаємодія між соціально-економічним розвитком, економічним зростанням та економічною основою соціального захисту населення

Висновки. Викладене дозволяє твердити, що соціальний захист населення детермінується якісною своєрідністю економічного розвитку. Його основними кількісними параметрами служать характеристика груп бідності, рівень безробіття та наявність соціально-справедливої системи перерозподілу доданої вартості. Економічна основа соціального захисту населення залежить від динаміки економічного зростання, котра має дискретний характер, що викликає коливання рівня соціальної захищеності населення.

Література

1. Трансформаційна економіка: навч. посіб. / В.С. Савчук, Ю.К. Зайцев, І.Й. Малий та ін.; за ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева. — К. : КНЕУ, 2006. — 612 с.
2. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — 2-ге вид. доповн. і переробл. — Черкаси. Брама Україна, 2006. — 620 с.
3. Лібанова Е.М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна політика — 2011. — №1(15) — С. 24–37.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2014 р.